

Reactie Rutgers aangepast wetsvoorstel Seksuele Misdrijven

4 juni 2021

Rutgers heeft verheugd kennis genomen van het aangepaste wetsvoorstel Seksuele misdrijven, dat ter consultatie is voorgelegd. Graag maken wij van deze gelegenheid gebruik om op dit voorstel te reageren.

Het voorontwerp

Vorig jaar heeft minister Grapperhaus het 'voorontwerp wetsvoorstel seksuele misdrijven' ingediend om de wet aan te passen. In dit voorstel was ervoor gekozen om, naast de huidige artikelen over verkrachting en aanranding, een nieuw artikel op te nemen. Dit artikel, Seksuele interactie tegen de wil, betrof het strafbaar stellen van seksuele handelingen terwijl degene die de handelingen verricht weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat de handelingen tegen de wil van de andere persoon plaatsvinden. Iemand die bijvoorbeeld bevriest van angst en zich om die reden niet aan de seksuele handelingen kan onttrekken, zou een beroep kunnen doen op dit artikel. Aan Seksuele interactie tegen de wil was een lichtere strafmaat verbonden dan aan de artikelen over aanranding en verkrachting.

De bezwaren die Rutgers (en van een aantal andere organisaties) ten aanzien van het toegevoegde artikel hebben ingebracht waren de volgende: met dit aparte artikel werd een onderscheid gemaakt tussen typen seksueel geweld die in ernst dan wel traumatisering niet noodzakelijk van elkaar verschillen. We weten uit onderzoek dat slachtoffers die niet in staat waren zich te verzetten minstens zo getraumatiseerd kunnen zijn, en zelfs serieuzere klachten kunnen ontwikkelen als gevolg van het seksuele delict, als slachtoffers die juist wel in staat waren weerstand te bieden. Wij vonden dat ook als iemand zich niet verzet heeft, er sprake kan zijn van aanranding of verkrachting. We vroegen ons af of een apart artikel en lagere strafmaat recht doet aan slachtoffers die bijvoorbeeld verstijfd waren van angst. Ook riep dit artikel de vraag op welke boodschap er naar daders uitgaat: seks met iemand die zich niet kan verzetten zou minder ernstig zijn dan wanneer een slachtoffer zich expliciet heeft verzet.

Het wetsvoorstel Seksuele misdrijven

Rutgers kan zich vinden in het voorliggende wetsvoorstel Seksuele misdrijven, waarin een onderscheid wordt gemaakt in schuld en opzet. Schuldaanranding betekent dat iemand die seksuele handelingen verricht met een persoon, terwijl hij of zij ernstige redenen heeft om te vermoeden dat die persoon dat niet wil, strafbaar is. Het gaat er dan om of iemand uit de feiten of omstandigheden had kunnen afleiden dat de ander niet wil, bijvoorbeeld omdat de ander niet of nauwelijks reageert of duidelijk (non)verbaal terughoudend gedrag vertoont. Er ligt dus een verantwoordelijkheid bij degene die het seksuele contact initieert om zich ervan te vergewissen dat de ander ook wil. Als hij dat niet doet is er sprake van ernstige nalatigheid. Opzetaanranding houdt in dat iemand strafbaar is als hij of zij weet dat de persoon met wie hij seksuele handelingen verricht het niet wil. Opzetaanranding wordt zwaarder bestraft dan schuldaanranding. Als er ook nog dwang, geweld of bedreiging aan te pas komt, wordt de straf nog zwaarder. Hetzelfde principe geldt voor verkrachting.

In dit nieuwe voorstel is dwang een verzwarende omstandigheid, en geen voorwaarde. Ook verkrachting zonder dat er dwang aan te pas komt is dus verkrachting. Dit doet meer recht aan het slachtoffer; het gaat er uiteindelijk om dat onvrijwilligheid, gebrek aan instemming, centraal staat. Het onderscheid tussen schuld en opzet is ook relevant. Er bestaat nog altijd de mogelijkheid dat een dader niet de opzet had om iemand te verkrachten. Daarnaast komt er meer verantwoordelijkheid te liggen bij degene die seksueel contact initieert om in het oog te houden of de ander wel wil.

Onduidelijk in de formulering van het nieuwe voorstel is nog of seksueel contact waarbij het slachtoffer bevriest valt onder de schuld- of de opzetvariant. Het zou goed zijn als hier meer duidelijkheid over gegeven kan worden.

Andere aanpassingen in de wet

Daarnaast ondersteunen wij ook andere aanpassingen in de wet, die blijk geven van inzicht in ontwikkelingen op het gebied van seksueel geweld (zoals online seksuele grensoverschrijding), maatschappelijke normen ten aanzien van seksueel geweld, én daarnaast inzicht in de seksuele ontwikkeling van jongeren. Zo is het goed dat seksueel contact tussen jongeren (in de leeftijd van 12 tot 16 jaar) in een gelijkwaardige situatie

niet langer bij wet verboden wordt. Hoewel dit in de praktijk wel werd toegestaan, was de wettelijke bepaling in de zedenwet uit de tijd.

Hierbij past ook de modernisering ten aanzien van kinderporno. In het nieuwe voorstel wordt gelijkwaardige en vrijwillige sexting tussen jongeren erkend als behorend bij de seksuele ontwikkeling en wordt het niet langer gezien als kinderporno, terwijl dat voorheen wel het geval was.

Het nieuwe wetsvoorstel voorziet ook in bepalingen omtrent online seksuele grensoverschrijding, nieuwe vormen van ongewenst gedrag waar de oude zedenwet nog niet in voorzag. Dit is erg urgent gezien de enorme toename van online seksuele grensoverschrijding; een minder strikt onderscheid tussen hands on en hands off vormen van seksuele grensoverschrijding hoort daar ons inziens bij. Ook het strafbaar stellen van het seksueel benaderen van kinderen in de voorfase, zoals grooming en sexchatting, is een goede en noodzakelijke aanvulling van de wet, evenals het strafbaar stellen van seksuele intimidatie.

Wij zijn blij dat de wet wordt aangepast op de hierboven genoemde onderdelen. Slachtoffers zijn met dit voorstel beter beschermd, en kunnen in meer situaties aangifte doen. Tegelijkertijd wordt de huidige wet gemoderniseerd op basis van nieuwe inzichten ten aanzien van seksuele ontwikkeling, en nieuwe vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, waaronder online varianten. De belangrijkste boodschap is dat elke vorm van onvrijwillige seks onacceptabel is.

Jeugdige daders

We zijn blij dat er voor jonge daders aandacht is voor maatwerk. Zo wordt aangegeven dat voor lichte vormen van (online) seksueel grensoverschrijdend gedrag verwezen kan worden naar Halt. Toch is het jammer dat de aanpak van deze lichte vormen en de buitenrechtelijke aanpak niet explicieter wordt benoemd in de Memorie van Toelichting. Zoals we in de vorige consultatieronde al hebben aangegeven, leren jongeren soms door schade en schande, ook als het gaat om hun seksuele ontwikkeling. Daarbij gaan ze ook weleens over iemands grenzen, en gebeuren er dingen die niet oké zijn. Het is wel belangrijk om een norm te stellen en te zorgen dat deze jongeren de leren van fouten door middel van effectieve (erkende) interventies op maat. Het benoemen en vooral benutten van preventieve, pedagogische interventies, zoals Ken je Grens, en ook de Haltafdoening, is van belang voor primaire en secundaire preventie. Tot nu toe wordt daar te weinig gebruik van gemaakt. Daarnaast zijn ook heldere kaders voor de uitvoeringspraktijk belangrijk. Behalve preventie verlicht een goede aanpak van jeugdige daders ook het strafrechtssysteem. We verwijzen hierbij ook naar de inbreng van Halt.

Flankerend beleid

De minister heeft aangekondigd dat de nieuwe wet gepaard gaat met beleid dat de implementatie moet ondersteunen. Daarin wordt ook ruimte gemaakt voor preventie van seksueel geweld. De minister zegt daarover: *'Het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag is altijd beter dan het reageren op seksueel grensoverschrijdend gedrag dat al heeft plaatsgevonden. Het strafrecht is een onmisbaar sluitstuk bij de overheidsreactie op seksuele grensoverschrijding, maar idealiter een sluitstuk dat niet hoeft te worden aangewend. Daarom zijn goede voorlichting en bewustwording van belang.'* In de toelichting worden een aantal voorbeelden genoemd van activiteiten die zijn ondernomen om de preventie vorm te geven. Voorbeelden daarvan zijn een campagne over horizontale privacy, met als doel ervoor te zorgen dat mensen niet zomaar informatie van anderen delen op social media, in appgroepen of online platformen, maar eerst bewust nadenken over de impact en gevolgen voor de ander; een online campagne gericht op delers en verspreiders van naaktbeelden van minderjarigen; voorlichtingsmateriaal voor scholen over online risico's; en voorlichting aan het publiek om victim blaming te voorkomen.

De aanpak van seksueel geweld is naar onze mening tot nu toe echter te weinig gericht op structurele preventie. Nog te vaak wordt ingezet op incidentele activiteiten, die tijdelijk zijn of alleen gericht op één aspect van seksueel geweld. Preventie moet niet alleen gaan over het bewaken van grenzen, maar ook over wensen, gelijkwaardigheid en normen ten aanzien van gender en seksualiteit. Wat ons betreft wordt er de komende jaren structureel ingezet op preventie van seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld. In de campagne #TotHier hebben we aangegeven waar de preventie zich op moet richten:

- Het bevorderen van respectvolle omgang van jongeren, op school en daarbuiten. Hierbij gaat het ook om thema's als consent, gendergelijkheid, gendernormen, diversiteit, zelfbeschikking en verantwoordelijkheid.
- Het ontwikkelen van bewustwordingscampagnes voor jongeren om schadelijke normen bij te sturen en de positieve boodschap, met handelingsperspectieven, over te brengen.

-
- Het besteden van extra aandacht aan groepen die risico lopen om slachtoffer of pleger te worden, zoals jongeren met een verstandelijke beperking en vluchtelingen.
- Het bevorderen van deskundigheid van professionals in het onderwijs, de zorg, het jongerenwerk, en bij politie en justitie, door aandacht voor het thema in de beroepsopleidingen.
- Het voorkomen van herhaling bij zowel slachtoffers (revictimizatie), omstanders als ook (jonge) daders (recidive).
- Het ontwikkelen en verzamelen van kennis, zoals nieuwe ontwikkelingen, en het evalueren van interventies
- Het bevorderen en ondersteunen van lokaal, regionaal en nationaal beleid.
- Centrale coördinatie, bij voorkeur door één ministerie.

We verwijzen voor meer informatie naar ons pleidooi voor effectieve preventie van seksueel geweld: <https://www.rutgers.nl/sites/rutgersnl/files/PDF/Pleidooi%20preventie%20seksueel%20geweld%20%28RGB%29%20DEF.pdf>

Consent in de wet en in preventie

Het centrale thema in het nieuwe voorstel, en wat ons betreft ook in een nationaal actieplan preventie seksueel geweld, is consent: 'Degene(n) die in voornoemde situaties die hij of zij van tevoren had moeten onderkennen het seksuele contact start(en), kunnen zonder duidelijke tekenen van instemming bij de ander niet eenvoudigweg veronderstellen dat die wil bij de ander er ook is.' Als gevolg van de nieuwe ondergrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid komt er 'meer verantwoordelijkheid te liggen bij degene die seksueel contact initieert om in het oog te houden of wel sprake is van een positieve wil bij de ander.' Ook in de seksuele vorming, de informatie aan het publiek en voor professionals is consent een essentieel thema. Consent ligt aan de basis van fijn seksueel contact en kennis over consent is het startpunt van preventie .